HÖGSKOLAN
I GÄVLE

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för utbildningsvetenskap

Omsorg i förskolan ur ett omsorgsetiskt perspektiv

En systematisk litteraturstudie

Katrine Andersson & My Arléus

2020

Examensarbete, Grundnivå (yrkesexamen), 15 hp
Pedagogik
Förskollärarprogrammet
Examensarbete i pedagogik

Handledare: Erika Eriksson
Examinator: Daniel Pettersson

Andersson, K. & Arléus, M. (2020). *Omsorg i förskolan ur ett omsorgsetiskt perspektiv: En systematisk litteraturstudie*. Examensarbete i pedagogik: Förskollärarprogrammet. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle.

Sammanfattning

Förskolans läroplan (Skolverket, 2018) beskriver hur omsorgen ska prägla miljön som barnen kommer befinna sig i under en stor del av sina första levnadsår. Omsorgen i förskolan ska både uppmuntra och stärka barnens emotionella utveckling samtidigt som de ska utveckla sociala kunskaper. Under tidigare arbetslivserfarenheter och verksamhetsförlagda utbildningar har vi uppfattat en avsaknad av diskussioner och medvetenhet gällande omsorg. Studien syftar till att undersöka omsorgsbegreppets betydelse med hjälp av ett omsorgsetiskt perspektiv. Vi har valt att genomföra en litteraturstudie som utgår från tidigare forskning med en vetenskaplig grund för att få svar på studiens syfte. I delar av studien problematiseras och förklaras även omsorgsbegreppets historia, omsorgsetikens ursprung och förskolans uppdrag gällande omsorg i förskolan och dess betydelse. Noddings (2012) omsorgsetiska teori har använts som en utgångspunkt till analysen av resultatet. Litteraturstudien visar på ett resultat där omsorgen och omsorgsetikens definition och medvetenhet kring begreppet synliggörs. Därtill redogörs det för hur pedagogers engagemang, intresse och förhållningssätt har en stor betydelse för omsorgen i förskolan. Det vi hoppas uppnå med studien är att förmedla ett bredare perspektiv på omsorgen och dess innebörd.

Nyckelord: Barn, Förskola, Förskollärare, Omsorg, Omsorgsetik, Omsorgsetiskt perspektiv.

Keywords: Children, Care, Care ethics, Care ethics perspective, Preschool, Preschool teachers.

Innehåll

1. Inledning ... 1

2. Syfte och problemformulering ... 2

3. Bakgrund ... 3
3.1 Begreppsförklaring ... 3
3.2 Förskolans styrdokument ... 4

4. Litteraturgenomgång ... 5
4.1 Det mångtydiga begreppet omsorg ... 5
4.2 Omsorgsetik ... 7

5. Teoretisk utgångspunkt ... 10

6. Metod ... 12
6.1 Val av undersökningsmetod ... 12
6.2 Metaanalys ... 12
6.3 Databaser ... 13
6.4 Litteratursökning ... 13
6.4.1 Övrig litteratur ... 14
6.5 Inklusionskriterier och urval ... 15
6.6 Kvalitetsundersökning av artiklar ... 16
6.7 Databearbetning ... 16
6.8 Etiska överväganden ... 17
6.8.1 Trovärdighet ... 17

7. Resultat ... 18
7.1 Engagemang och förhållningssätt ... 18
7.2 Yrkesrollen i relation till omsorg ... 19
7.3 Omsorgsrelationer ... 20
7.4 Den fysiska och emotionella omsorgen ... 21
7.5 Sammanfattning ... 25

8. Analys ... 26

9. Diskussion ... 27
9.1 Resultatdiskussion ... 27
9.2 Metoddiskussion ... 32
9.3 Förslag på forskningsmöjligheter ... 33

10. Slutsats ... 35

11. Referenser ... 36

12. Bilagor ... 39
12.1 Sökhistorik ... 39
12.2 Kvalitetsundersökning ... 40

1. Inledning

I dagens samhälle har styrdokumenten till förskolorna allt mer fokus på lärande, uppföljningar och strävansmål, medan omsorgen får en allt mer svagare position (Åkerblom, 2016). Förskolans utbildning ska fokusera på barn och deras behov ur ett helhetsperspektiv, där utveckling, lärande och omsorg skapar en helhet (Skolverket, 2018). Omsorgen i förskolan, samt även generellt, ska sträva efter att få barn att känna en hemhörighet i världen och att barns självmedvetenhet stärks (Halldén, 2016). Förskolan har ett stort ansvar gällande omsorg, men vad är egentligen omsorg?

Under vår verksamhetsförlagda utbildning och utifrån tidigare arbetserfarenheter i förskolan har vi upplevt en avsaknad av diskussioner kring omsorg. Om det har talats om omsorg har det grundat sig i frågor om exempelvis blöjbyten eller påklädning. Vi upplever att den fysiska omsorgen har en större plats än den emotionella i förskolornas verksamhet och att den emotionella omsorgen många gånger inte diskuteras eller framhålls av förskollärare. Den uppfattade avsaknaden av diskussioner och formuleringar av omsorgsbegreppet har inspirerat denna studie. Vi vill undersöka omsorgsbegreppet och ur ett omsorgsetiskt perspektiv synliggöra andra delar av omsorgen och dess innebörd.

Det omsorgsetiska perspektivet innebär i studien att omsorg diskuteras och analyseras, ur detta perspektiv ses omsorg som något som krävs en medvetenhet kring och förhåller sig till (Noddings, 2013). Perspektivet lyfter fram en syn på omsorg som ett förhållningssätt snarare än som något naturligt betingat. Förhållningssättet gentemot omsorg grundar sig i tanken om att alla människor har olika behov och att relationer är en avgörande faktor för omsorgens kvalitét. Åkerblom (2016) hävdar att den etiska dimensionen av begreppet omsorg ger en central innebörd för hur man ser på omsorgen. Vidare ger Noddings (2013) exempel på att det etiska förhållningssättet påverkar arbetet positivt i kvalitén när det används i både barngruppen, såsom i arbetslaget. Studien reder ut vad omsorg och omsorgsetik är, men den presenterar även ett annat perspektiv på hur omsorg kan se ut och vad den kan bestå av. Vidare fyller studien en funktion för samhället då den avser att bidra till att öka förståelsen för vad omsorgen innebär och hur ett omsorgsetiskt perspektiv kan lyfta flera dimensioner av omsorgen.

2. Syfte och problemformulering

Syftet är att undersöka tidigare forskning och redogöra för omsorgens innebörd för pedagoger i förskolan ur ett omsorgsetiskt perspektiv. För att uppnå syftet har vi utgått från dessa frågeställningar:

Frågeställning 1: Vad kännetecknar omsorg i förskolan enligt pedagoger som intervjuats eller observerats i studierna?
Frågeställning 2: Vad innebär ett omsorgsetiskt förhållningssätt enligt pedagoger som intervjuats eller observerats i studierna?

3. Bakgrund

För att öka förståelsen och underlätta för läsaren kommer relevanta begrepp som används i studien att kort förklaras. Omsorg och omsorgsetiken är kärnan i studien och läsaren kommer att ta del av en större genomgång av begreppen vidare under andra delar och rubriker. Fortsättningsvis kommer förskolans styrdokument kopplat till omsorg att presenteras.

3.1 Begreppsförklaring

ECEC – En engelsk förkortning som står för ”Early Childhood Education and Care”. Den engelska termen kan beskrivas som yngre barns lärande, bland annat i förskolan.

Konventionsstaterna – De länder som skrivit under avtalet om ”Barnens rätt”, det vill säga barnkonventionen, ingår i det här begreppet. I dagsläget är det 196 länder som skrivit på avtalet och enligt (UNICEF, u.å) är det endast USA som inte är med i konventionsstaterna.

Omsorg – Beskrivs som ett mångtydigt och relationellt begrepp. Kan kopplas eller syfta till barnomsorg, offentlig omsorg och äldreomsorg. Begreppet involverar praktiska arbetssysslor som är både fysiska och emotionella.

Omsorgsetik – Förhållningssätt som skapar förutsättningar för ett klimat som erbjuder omsorg och värnar om barns möjligheter till att utvecklas både fysiskt och emotionellt.

Omsorgsetiskt perspektiv – Synliggörande av omsorgsmiljön och hur förhållningssättet är kopplat till moralisk och relationell medvetenhet.

Pedagoger – Ett samlingsord för alla som är verksamma inom förskolan, exempelvis barnskötare, specialpedagoger och förskollärare.

Styrdokument – Samlingsbegrepp för förskolans riktlinjer inom policy och dokument. Exempelvis förskolans läroplan (Skolverket, 2018), skollagen (SFS 2010:800) och lagen om barns rättigheter (SFS 2018:1197).

3.2 Förskolans styrdokument

Begreppet omsorg beskrivs i förskolans styrdokument som ett ansvar som förskolan har gällande barns hygien, skydd och deras emotionella välbefinnande. I skollagen (SFS 2010:800) står det att förskolorna i Sverige ska erbjuda alla barn en trygg omsorg. Den delen synliggörs även i förskolans läroplan (Skolverket, 2018) där det står att barnen som vistas i förskolan ska tillhandahållas en trygg omsorg, eftersom det anses vara viktigt för barnens grundläggande självkänsla och trygghet. Denna punkt i läroplanen förklarar både det fysiska och emotionella perspektivet på omsorg. I lagen om barns rättigheter (SFS 2018:1197) konstateras det även att konventionsstaterna ska ge alla barn skydd och den omvårdnad som behövs för barnens välfärd. Ur denna synvinkel kan det kopplas till att förskolan ska se alla barn och anpassa sig efter barns behov och det är även något som framkommer i skollagen (SFS 2010:800). Det beskrivs mer specifikt och konstateras att barn som är i behov av särskilt stöd ska ges det stöd som behövs för att underlätta i deras utveckling (SFS 2010:800). Omsorgen är därför en bidragande faktor till att barnen med speciella behov blir sedda och förstådda.

Gällande barns utbildning har konventionsstaterna kommit överens om att barnen ska ha möjligheter till att utvecklas både i sin fysiska och psykiska förmåga (SFS 2018:1197). Det betyder att alla verksamheter inom förskolans barnomsorg ska utgå från en helhetssyn där samtliga delar ingår: omsorg, lärande och utveckling (SFS 2010:800). Vidare kopplar läroplanen (Skolverket, 2018) ofta ihop omsorgen i relation till andra pedagogiskt tingade fenomen, som undervisning och lärande.

Dessa formuleringar lyfter fram omsorg som ett entydigt begrepp och som något som alltid är i beroendeställning till kontexten. En god omsorg och ett skapat förtroende leder inte bara till en god fysisk tillfredställelse, att man är hel och ren, utan även till en psykisk tillfredställelse. Det är hela tiden återkommande i styrdokumenten hur förskollärare ska förhålla sig till och värna om omsorgen (Skolverket, 2018). Enligt läroplanen ska utbildningen i förskolan framställa de mänskliga rättigheterna som barn har, därför är det viktigt att moraliska dilemman och samtal får ta plats och inte synliggöras som en problematik (Skolverket, 2018). För att förskolorna idag skall erbjuda möjligheter för barnen att utvecklas inom omsorg och utbildning krävs det ett klimat där omsorgsrelationerna mellan lärarna och barnen kan främja den sociala gemenskapen (Skolverket, 2018).

4. Litteraturgenomgång

I detta avsnitt redogörs en litteraturgenomgång bestående av en rapport, avhandling, studentlitteratur och vetenskapliga artiklar som alla lyfter fram omsorgen och omsorgsetiken i förskolan. Avsnittet syftar till att redogöra för de centrala begreppen som används i studien: omsorg och omsorgsetiken. Ambitionen är att få en större inblick i begreppet omsorg och lyfta omsorgsetiskens betydelse för förskolans verksamhet.

4.1 Det mångtydiga begreppet omsorg

I svenska akademins ordbok påtalar Persson och Gustafsson (2016) att begreppet omsorg funnits i över femhundra år. Dock framställs det av Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) och flertalet kapitelförfattare i Riddersporre och Bruce (2016) som ett mångtydigt begrepp. Åkerblom (2016) beskriver hur det mångtydiga begreppet kan vara svårt att definiera eftersom det är en icke-föremålslighet precis som språket. Med en icke-föremålslighet menas att det är något som inte går att ta på, det är inget föremål, utan att det istället kan kopplas till olika fenomen. Åkerblom ger exempel på kroppsliga, emotionella och relationella fenomen. Persson och Gustafsson (2016) och Halldén (2016) hävdar att en innebörd av begreppet är omtanke och ansvarstagande, där omvårdandsdelen har en central roll. Författarna anser att det kan befintliggöras med den så kallade goda omsorgen, då det är förskolans ansvar att uppmärksamma barnens enskilda behov och värna om deras rättigheter i samhället. Omsorg är därför något som både är en självklarhet och en grundläggande del i de mänskliga behoven, men det är också ett begrepp som kan vara svårt att formulera eller tala om utan vetskap och kunskap (Åkerblom, 2016).

Ur ett globalt perspektiv erbjuder vissa länder ECEC-tjänster, och det handlar i synnerlighet om att de erbjuder tidig barndomsutbildning och omsorg, i barntjänster som exempelvis förskolor (OECD, 2006). I många av länderna som erbjuder ECEC-tjänster anses omsorgen som en mer praktisk hjälp för fysiska behov som barn har, inte något som är utvecklande eller lärande (Van Laere, Peeters & Vandenbroeck, 2012). Författarna nämner att utan omsorg i förskolan kan inte heller något värdefullt lärande ske i samband med personlig utveckling och att det inte får glömmas bort. Enligt Aspelin (2016) anses begreppet som något som används tyst i förskolan om det inte används dagligen i praktiken, desto mer plats lärandet får i förskolan, desto mer tystas begreppet omsorg. Vidare menar Aspelin att forskning visar på att omsorgen har fått en svagare del i

styrdokumenten och att det behövs ges mer plats i förskolan eftersom den har en central roll i allt lärande. Persson och Gustafsson (2016) betonar att omfattande forskning visar på hur otrygga och osäkra barn kan utveckla en problematik kring inlärning och att omsorgen är en betydande del för att lärandet ska bli meningsfullt.

Omsorgen har i många år kopplats till kvinnors arbete och har därför alltid varit ett centralt begrepp inom yrken som är kvinnodominerade, som exempelvis förskolor och äldreomsorg (Löfdahl & Folke-Fichtelius, 2015). Omsorgens olika betydelser har sedan tidigare förknippats med olika praktiker och därför har en slags grundproblematik uppstått (Halldén, 2007). Omsorg härstammar ifrån ”att sörja för” menar Halldén (2001). Begreppet kan förknippas med att rent språkligt sköta (sörja) dem som inte kan ta hand om sig själva, det kan exempelvis handla om småbarn eller äldre människor som inte längre kan sörja för sig själv (Halldén, 2001; Persson & Gustafsson, 2016). Utifrån den beskrivningen av begreppet framstår omsorgen som något kroppsligt och fysiskt omhändertagande. Men Halldén (2001) ställer sig frågande till om vi verkligen kan skillnaden på begreppen vård och omsorg. Vidare förklarar Halldén att omsorg kopplat till vård handlar om att som en professionell vårdgivare har utövaren kontrollen över någon annan, den behandlar samt ställer diagnoser. Enkelt kan det förklaras som att vård handlar mer om en hierarkisk ordning, där vårdgivaren är den som innehar makten. Därutöver konstaterar Halldén att när det gäller begreppet omsorg är det tvärtom, där är det den som behöver omsorgen eller som ”beställer” omsorgen som istället har makten.

För att omsorgen ska bli meningsfull för den som är i behov av omsorg, anser Halldén (2016) att omsorgen skall ges på ett sådant sätt att den som mottager omsorgen kan inspireras av omsorgsgivaren. Vidare förklarar Halldén att omsorgsgivaren i förskolan är en förebild för barnen och om omsorg utövas på fel sätt, kommer barnen inte inspireras till att bli omsorgsgivare i nutid eller framtid. Fortsättningsvis menar Van Laere et al. (2012) att ansvaret för barns fysiska- och emotionella behov ligger hos förskollärarna och andra pedagoger i förskolan. Barnen i förskolan ska ges möjligheter till att utveckla sina emotionella känslor, som medkänsla och empati, det kan vidare beskrivas som en ömsesidig process mellan båda parter (Persson & Gustafsson, 2016).

Omsorgen definierar Josefsson (2018) som att den präglas av förmågor där människor känner in den andra, att det kan kallas för en slags ömsesidighet. Vidare förklarar

Josefsson hur det har med förhållningssättet att göra och hur vi visar omtanke för andra. Den ömsesidiga processen anser Persson och Gustafsson (2016) innebära att barnen måste genomgå fyra steg för att sätta en grund för medkänsla. Dessa fyra steg som Persson och Gustafsson nämner är: närvaro, inlevelseförmåga, reflektion och handlade. Persson och Gustafsson belyser hur de fyra stegen med utgång från tidigare forskning, påtalar att medkänsla tycks vara något som utvecklas i vardagliga möten. Oavsett om dessa möten är planerade eller spontana, är det en avgörande faktor hur medkänslan hos både barn och vuxna utvecklas till en handling av omsorg (Persson & Gustafsson, 2016). När begreppet har en relationell koppling menar författarna att det är något som genomförs med noggrannhet och aktsamhet. Persson och Gustafsson lyfter att ta hand om någon kan kännas igen i orden omsorgsfull och omsorgssam. I ett klimat där omsorgsrelationer kan frodas, kan vi också befästa kunskap hos barnen, se individens behov och uppmuntra barnen till att bli moraliska medmänniskor (Noddings, 2012). Det klimatet som Noddings beskriver är en förutsättning för att vidare uppfylla läroplanens (Skolverket, 2018) formuleringar kring omsorg och trygghet. Vidare menar Jonsdottir och Pagetti (2016) att omsorgen i förskolan ska värna om varje enskilt barns välbefinnande, trygghet och utveckling, oavsett vad barnens behov och förutsättningar är. Noddings (2012) anser också att i ett klimat med omsorg och tillit kommer bidra till att barnen vill göra moraliskt rätt och vilja göra gott. Åkerblom (2016) påtalar att vikten av både den fysiska- och emotionella omsorgen är något som är grundläggande för barns välmående, men även för kvalitetsarbetet i förskolan.

4.2 Omsorgsetik

Noddings (2013) konstaterar att omsorgsetik är en svår etik, den skiljer inte på du och den andre i omsorgen, men samtidigt framhäver den omsorgsrelationerna och att det är en som ger omsorg och en som får. Aspelin (2016) fastslår att framförallt den etiska omsorgen kan skildra sig på olika sätt i olika sorters professionella relationer. Ur en lärardefinition anser Noddings (2013), Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) och Aspelin (2016) att den etiska omsorgen synliggörs främst i mötet med andra människor. Noddings (2013) menar att en förälder som tar hand om sitt barn utövar en omsorg som är naturlig snarare än etiskt betingad. Att ha ett omsorgsetiskt förhållningssätt i sin yrkesroll som förskollärare kan enligt Noddings tolkas som en omsorg som kan tränas fram och utvecklas. Det är inte som en naturlig omsorg i den benämningen att det kommer inifrån, baserat på starka känslomässiga band till exempelvis en närstående familjemedlem

(Noddings, 2013). Det kan likställas med omsorgen som ges naturligt till ett barn från en förälder, såväl som omsorgen som ges för att det är en del av arbetsuppgiften. Men Noddings menar att en omsorg byggd på etik strävar efter att bibehålla omsorgstänket och står inte över den naturliga omsorgen.

Aspelin (2016) skriver också utifrån Noddings (2013) teori kring dessa olika typer om omsorg och påpekar att den naturliga omsorgen associeras främst till familje- och vänskapsrelationer. Medan den etiska omsorgen istället associeras till relationer som infinner sig med människor som man inte har en nära relation till (Noddings, 2013). Noddings beskriver att den naturliga omsorgen är som plötsliga impulser som infinner sig: Nu skriker mitt barn så nu plockar jag upp det. Det är en enkel beskrivning av en sådan impuls som de flesta människor känner. Åkerblom (2016) beskriver även hur känslor angående att ens barn blir sjuk även kan kopplas till den naturliga omsorgen. Ett exempel på känslor som Åkerblom nämner är oro för barnets välbefinnande och hur den vuxne kan stödja barnet. Noddings (2013) menar att impulsen som infinner sig gällande att ta hand om den andre finns inom majoriteten av oss alla och väntar på att steg för steg utvecklas i olika typer av omsorgsrelationer. För att bygga nya relationer och känna empati gentemot andra människor, påtalar Aspelin (2016) att den naturliga omsorgen lägger en grund för en social motivation och vidare i de andra dimensionerna av omsorg.

Chalke (2013) betonar hur förståelsen till anknytningsrelationer är av stor vikt när det kommer till omsorgsetiken. Vidare anser Chalke att dessa relationer ska konstrueras av en professionalism så att inte förskollärarens yrkesidentitet hämmas av det känslomässigt. Halldén (2016) menar att det etiska förhållningssättet är en plikt gentemot alla medmänniskor vi möter, oavsett om det går emot våra egna önskemål och värderingar. Även Åkerblom (2016) hävdar att omsorgens etiska dimension synliggörs när människor möter varandra och världen. I samband med det påtalar Van Laere et al. (2012) hur förskollärares professionella inlärningsroller alltid har haft en återkommande kvalitetsutveckling, men att utvecklingen kring omsorgsrollen hamnar i skymundan. Däremot anser Bruce (2016) att ambition och engagemang är inget som kan forceras från de styrdokument som förskolorna använder i dagens samhälle. Utan Bruce menar att det är något som förskollärare aktivt måste sträva efter att finna på egen hand eller med hjälp av samvaro och samtal med andra. Om inte omsorgen synliggörs i förskolan, skapas inte

en djupare förståelse av den sociala och etiska dimensionen i förskollärаryrket (Josefsson, 2018).

Det personliga bandet som formas mellan barn i förskolan och förskollärare anser Chalke (2013) vara en del av kraven på förskolans omsorgsengagemang. Gränsen mellan personlig och privat är skör i det här sammanhanget. Chalke förklarar vidare hur det är ett specifikt professionellt arbetssätt som förskollärare hela tiden ska vara medveten om. Förskollärare bär med sig ett moraliskt ansvar och det krävs att förskollärare kan anpassa sig i stunder eller direkta möten med barn (Josefsson, 2018). Vidare förklarar Josefsson hur det moraliska ansvaret har en bidragande faktor till att alla barn ska bli sedda i förskolan. Noddings (2013) refererar till Kant (1966) som framställer den etiska omsorgen som något som ges av en anledning. Författaren ger ett exempel på att den omsorgen som en förskollärare ger till ett barn i förskolan, inte sker i en akt av starka känslomässiga band och att denna skillnad är adekvat (Noddings, 2013). Den naturliga omsorgen är enligt denna beskrivning inget som gemeneman känner för någon annan, om det inte finns en djup känslomässig koppling till personen. I förskolan tas barn omhand av förskollärare och det är en av deras arbetsuppgifter, men det utesluter inte att förskollärarna gör det av välvilja för barnens bästa. Problematiken i den etiska omsorgen framställer Bruce (2016) vara att den kunskapsvärld som barn möter i dagens förskolor handlar främst om utveckling i siffror och bokstäver istället för möten med människor. Bruce anser att den lust och motivation som behövs hos barnen för att utvecklas i lärandesituationer då måste utgå från ett omsorgsfullt och meningsskapande engagemang hos förskollärarna.

5. Teoretisk utgångspunkt

I studien tillämpas Noddings (2012) teori där författaren beskriver den etiska omsorgen som en utgångspunkt till att förstå andra människors behov, vilket möjliggör en omsorg som utgår ifrån varje enskild individs behov av omsorg. Noddings beskriver den etiska omsorgen som en del i framförallt det relationella som barn möter i sin vardag. Omsorgetiken fokuserar på den moraliska utbildningen som handlar om att samtala med barnen, vara goda förebilder gällande omsorg, bekräfta barnen när de gör något snällt mot en vän och reflektera kring omsorg tillsammans med barnen (Noddings, 2012). När barnen blir omsorgstagande och möter omsorgsgivande lärare anser Noddings att behovet av omsorg kan ske och uttryckas verbalt eller ickeverbalt. Vidare menar författaren att den lärare som då är omsorgsgivande alltid ska besitta en vilja eller förutsättning för att respondera på hur och när barn uttrycker behov av omsorg. Noddings anser att det finns en brist på empatisk noggrannhet i förskolan och det innebär att man oftast är för snabb på att förmoda vad andra tänker samt känner.

Från ett omsorgsetiskt perspektiv anser Noddings att den moraliska utbildningen kan synliggöras genom fyra olika komponenter. Den första komponenten som författaren beskriver är förebildligheten. Noddings påpekar att denna komponent endast handlar om den vuxnes handlingar. Det innebär att den vuxne ska visa barnet som är omsorgstagande i den här handlingen, att ett omsorgsfullt bemötande gentemot andra människor gestaltas på ett positivt sätt (Noddings, 2012; Jonsdottir & Paggetti, 2016). Den här komponenten är också en förutsättning för att själv utvecklas som förskollärare, om vetskapen finns kring att reflektera över sin egen roll (Noddings, 2012). Den andra komponenten som Noddings beskriver i sin teori är dialog, som innebär att utöva ömsesidiga samtal utan att ha förutfattade meningar om vad resultatet av samtalet kommer att bli. Som förskollärare påpekar Noddings att de ska ägna sig åt att både uppmärksamma och engagera sig i de enskilda barnets behov av omsorg.

De tredje komponenten som författaren lyfter fram är praktiska handlingar och tid. Den handlar om att ge förutsättningar att utveckla olika förmågor för både sig själv som lärare och för barnet (Noddings, 2012). Författaren betonar att tid är den främsta förutsättningen för att ge omsorg i förskolan, men det är även något som är bristfälligt i dagens verksamheter. För att utveckla omsorgsfulla handlingskompetenser hos både barn och lärare måste både engagemang och tid finnas tillgängligt (Noddings, 2012; Jonsdottir &

Paggetti, 2016). Bekräftelse är den fjärde och sista komponenten som anges i Noddings (2012) omsorgsetiska perspektiv. Den komponenten behövs inte beskrivas mer ingående utan den handlar om att visa respekt gentemot andra och att erkänna handlingar från både vuxna och barn (Jonsdottir & Paggetti, 2016). Bekräftelsen för omsorgsfulla handlingar i ett omsorgsetiskt perspektiv resulterar i positiva erfarenheter som barn eller vuxna sedan tar med sig i sitt eget omsorgsgivande (Noddings, 2012).

Valet av den teoretiska utgångspunkten grundar sig i att det omsorgsutövande som Noddings beskriver synliggörs i etiska aspekter och är något som ansågs som relevant till studiens fokus. Omsorgsetik handlar också om att inte förlita sig på etablerade principer, utan mer om att ställa sig frågor kring omsorgen som grundar sig i vad som är bäst för just den personen du har framför dig. Detta anser vi är en intressant utgångspunkt i omsorgsutövande, att inte bara utföra en omsorg som ses som vedertagen. Utan att snarare tänka på omsorg utefter varje enskild individ, det gör också att omsorgen kommer att se olika ut beroende på exempelvis personliga eller kulturella skillnader. Vi vill därmed synliggöra samt problematisera delar i resultatet och diskussionen i koppling till hur mycket av Noddings teori som kan återfinnas i förskollärares förståelse och beskrivningar av omsorg.

6. Metod

I det här avsnittet presenteras och motiveras val av undersökningsmetod, analys, bearbetning av vetenskapliga artiklar, urval och litteratursökning. Även de etiska överväganden som gjorts presenteras i relation till övriga rubriker.

6.1 Val av undersökningsmetod

Den här studien är en systematisk litteraturstudie som mynnar ut till ett resultat av en undersökning gällande ämnet omsorg (Bryman, 2018).

Studien utgår från ett flertal vetenskapliga artiklar, studentlitteratur, en rapport, doktorsavhandling och annan relevant litteratur. Bryman (2018) anser att när en studie grundar sig på en systematisk litteraturstudie bedöms artiklarnas abstract och sedan hela artiklarnas innehåll för att avgöra relevans och lämplighet. Resterande förkastas som inte ansågs passa in. Det ses som en fördel enligt Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) att en systematisk litteraturstudie innefattar vetenskapliga studier av god kvalité. Vidare menar författarna att det ges ett tillräckligt underlag inför slutsatsen och dess bedömningar. Eriksson Barajas et al. beskriver att en systematisk litteraturstudie kan fungera som en väg till att komma vidare i studien med givna teman att visa i resultatet. Det blir en heltäckande genomgång av den relevanta litteraturen och det utvalda ämnet (Eriksson Barajas et al., 2013).

Vetenskapsrådet (2017) anser att när ett systematiskt sökande sker kan det bidra med att kunskapsnivån kring det studerande ämnet ökar. Vetenskapsrådet beskriver även att när material präglas av en systematisk genomgång så stärks empirin i studien. Bryman (2018) anser också att granskarna för studien ska ta ställning till vad för slags publikationer som tas med, att de inte endast är ansedda tidskrifter utan också student- eller skönlitteratur, rapporter och annat material. I studien kommer därför den systematiska genomgången vara en del av analysmetoden. Användandet av undersökningsmetoden görs för att med hjälp av existerande och beprövad forskning, understödja studiens syfte.

6.2 Metaanalys

I studien används en metaanalys för att göra en sammanställning av datainsamling från befintliga empiriska studier. Eriksson Barajas et al. (2013) betonar hur metaanalys är en variant av en systematisk litteraturstudie där analysen fokuserar på tidigare forsknings

datainsamling och för samman framställda resultat. Bryman (2018) benämner att en metaanalys används för att samla in relevant data och information av de studier som granskats. Vidare beskriver Eriksson Barajas et al. (2013) hur en metaanalys ska fokusera på studier som har samma slag av datainsamling eller hypotes i dess innehåll. I denna studie förekommer vetenskapliga artiklar vars innehåll och teoretiska bakgrund haft en utgångspunkt på Noddings (2012) teori. Därför har valet för litteraturstudien blivit att innefatta den teoretiska utgångspunkten med Noddings teori, för att sammanställningen av artiklarnas resultat kan analyseras och diskuteras vidare.

6.3 Databaser

Databaserna ERIC, Google Scholar och NB-ECEC (Nordic Base of Early Childhood Education and Care) har använts för att söka fram artiklarna. Databaserna skiljer sig åt på det sättet att ERIC och Google Scholar är internationella databas, medan NB-ECEC är en skandinavisk databas. Valet föll på att använda just dessa tre databaser för att få en bredd på artiklarna, men också för att systemen redan är välkända för oss. De flesta artiklar har sökts fram i ERIC och Google Scholar. ERIC har ett stort utbud av pedagogisk forskning som riktar sig till förskollärare, pedagoger och lärare. Google Scholar innefattar både internationell och skandinavisk forskning även fast sökningar skett på svenska respektive engelska.

6.4 Litteratursökning

Studien har litteratur i form av vetenskapliga artiklar, avhandlingar, rapporter och studentlitteratur. I resultatet presenteras endast resultat utifrån vetenskapliga artiklar.

Litteratursökningen påbörjades med att formulera ord som lämpat sig för studiens syfte, för att sedan använda dessa ord i sökandet. När sökandet genomfördes i NB-ECEC valdes begreppet “Omsorg” i sökmenyn, sedan lästes sökresultatet igenom bland titlarna. De artiklar som ansågs vara relevanta för studiens syfte sparades. När detta var gjort söktes artiklarnas titlar upp i ERIC, för att konstatera att de var peer reviewed. Vetenskapsrådet (2020) ger en tydlig beskrivning över att peer review är en faktagranskning och att det avgör om det är forskning. Vetenskapsrådet noterar hur vetenskapliga artiklar och tidskrifter bedöms i kvalitén efter en sakkunniggransking av forskningen. I granskningen

utgår det från argumentativa, källkritiska och metodologiska aspekter för att avgöra om de uppfyller de vetenskapliga kraven (Vetenskapsrådet, 2020).

De sökord som använts i sökandet efter vetenskapliga artiklar i den internationella databasen, ERIC: Child Care AND Early Childhood Education, Care Ethics AND Preschool, Childcare Preschool AND Early Childhood Education, Professional AND Childcare och Care in Preschool Education, Teacher AND Care. Sökorden har kombinerats på olika sätt, vart efter sökningen pågick lades flera ord till eller omformulerades. Bryman (2018) menar att när man genomför sökning i databaser, ska man använda sig av ord som har relevans för studiens syfte. De ord och begrepp som tagits fram kopplar till syftet i studien och ger svar på det som eftersöktes. Vidare söktes även litteratur fram genom att skriva in hela titlar på artiklar i sökfältet på den internationella databasen, ERIC. Dessa titlar har refererats samt utgåtts från i tidigare publicerad forskning som vi tagit del av. I databasen ERIC gjordes inställningar, som innebar att bara artiklar som är publicerade från år 2000 och framåt skulle visas. Även en ämnesinställning gjordes och det var för att artiklarna skulle utgå ifrån ECEC. I Google Scholar gjordes samma begränsning av årtal för att vidare skriva in sökorden: Omsorg i förskolan och Caregiver Childcare.

Under bilaga 1 presenteras en tabell som ger inblick i hur sökningarna gått till i de olika databaserna som använts och vilka artiklar som gått vidare till respektive urval. Där förekommer sökorden, datum för sökning och antal artiklar som bearbetas.

6.4.1 Övrig litteratur

Sökningarna innefattade begränsningarna litteraturstudie, systematisk genomgång och förskola. När processen genomfördes upptäcktes olika sorters litteratur att ta del av. I bakgrunden och inledningen har litteraturen använts som en introduktion till resultatdelen. Under sökningen efter studentlitteratur försöktes relevanta titlar tas fram genom tidigare nämnda sökord och även från referenslistor ur artiklarna. När det exempelvis var en eller flera verk som nämndes i artiklarnas innehåll togs inspiration från detta och vidare lästes en kort sammanfattning av varje bok för att säkerställa om de hade relevans för studien. Av fem verk valdes slutligen tre ut för användning till studien. Samma sak gäller rapporten och doktorsavhandlingen som används i studien. De båda upptäcktes i vetenskapliga artiklar och valdes ut till studien efter en kortare granskning.

6.5 Inklusionskriterier och urval

Kriterierna för urvalet av artiklar som sökts fram till studien, fastställdes. Det innebär enligt Bryman (2018) att man noggrant analyserar artikelns abstract och många gånger hela artikeln i sig för att utesluta dem som inte passar in i undersökningen.

Det första kriteriet som fastställdes var att de vetenskapliga artiklarna skulle vara publicerade på 2000-talet. Kriteriet fastslogs då vi ville utgå ifrån aktuell forskning. Det andra kriteriet handlade om att artiklarna kunde kopplas till studiens syfte. Alla artiklar som inte har handlat om omsorg kopplat till förskola har förkastats. Ett annat kriterium som vi hade var att artiklarna skulle utgå från kvalitativa empiriska studier. Kriteriet har fastställts då det är gynnsamt med artiklar som har genomfört samma slags studier med liknande metoder. Eftersom denna studie har metaanalys i sin metod vilket innebär att resultat jämförs, är det viktigt att inkludera artiklar som har ett tydligt resultat utifrån sin undersökning.

Artiklarna gick alla igenom ett urval som bestod av tre olika stadier. (Urval 1) innebar att sammanfattningen (abstract) lästes igenom på alla artiklar för att se om de stämde överens med studiens syfte. De artiklar som förkastades valdes bort på grund av att de inte uppfyllde inklusionskriterierna. De resterande gick vidare till (Urval 2) som innefattade en läsning av de relevanta delarna av de vetenskapliga artiklarna. Dessa delar är främst under rubrikerna: inledning, metod och resultat. Om dessa delar passade sparades de ner i en mapp på en dator. När det var gjort påbörjades (Urval 3) som innebar att varje artikel lästes noggrant igenom från början till slut. Avslutningsvis sparades alla artiklar som uppfyllde kriterierna ner och de som inte uppfyllde kraven skrevs endast ned för det framtida redogörandet angående hur stort antal artiklar som totalt lästs igenom. De artiklar som valdes bort, valdes främst bort på grund av en brist på innehåll om omsorg eller för att de varit litteraturstudier. Även artiklar med kvantitativ ansats valdes bort. Artiklarna som valts ut har alla haft en koppling till omsorg på något sätt, majoriteten av artiklarna tar upp omsorgen kopplat till förskolan där pedagoger är fokusgruppen.

Under bilaga 1 presenteras en tabell som redovisar sökhistoriken och även det urval som samtliga artiklar gått igenom.

6.6 Kvalitetsundersökning av artiklar

Eriksson Barajas et al. (2013) menar att en systematisk litteraturstudies betydelsegrad beror på hur relevanta studier urskiljs och värderas. Det innebär att det krävs en granskning av studierna för att påvisa deras relevans för just denna studie. Med bakgrund av detta har alla artiklar som valts ut för litteraturstudien granskats efter kriterier som hämtats från Eriksson Barajas et al. Författarna menar att en granskning av artiklarnas kvalitet bör utgå ifrån minst: syftet med studien, eventuella frågeställningar, urval, design, metod och tolkning av slutsatser. Kriterierna har varit gemensamma för alla artiklar. Vidare hävdar Eriksson Barajas et al. att året när studien gavs ut kan vara en betydande information att ta del av. Eftersom pedagogisk forskning ofta är föränderlig och verksamheter hela tiden varierar (Eriksson Barajas et al., 2013). Därtill har även de vetenskapliga artiklarna innefattat det förvalda kriteriet där de skall ha genomgått en granskning och angetts vara peer reviewd.

Under bilaga 2 presenteras tabeller med en översikt för kvalitetsundersökningen av artiklarna. Här redovisas artiklarna i relation till alla kriterier som nämnts, namn på artikel och publiceringsåret.

6.7 Databearbetning

Bearbetningen av artiklarna har gått till så att samtliga relevanta delar av artiklarna har markerats, med gul färg för relevans till rubriken bakgrund och med grön färg för rubriken resultat. Det har gjort det enkelt för oss att sedan skildra de olika delarna i artiklarna samt återgå och läsa det som är relevant till respektive rubrik i studien. Slutligen har alla delar som färgmarkerats sammanställts och tydliga teman har framkommit. De teman som tagits fram är: Engagemang och förhållningssätt, Yrkesrollen i relation till omsorg, Omsorgsrelationer samt Den fysiska och emotionella omsorgen. Dessa teman har formulerats utefter artiklarnas resultat och har sedan tagits ut för att stärka samt koppla samman med frågeställningarna för att tillslut bilda en helhet (Eriksson Barajas et al., 2013).

När studiens resultat färdigställts har det sedan analyserats utefter Noddings (2012) omsorgsetiska teori. Det innebär att relevanta delar av resultatet har plockats ut och

analyserats, för att vidare synliggöra vilka delar av Noddings teori som finns att hitta i pedagogers beskrivelser av omsorg och omsorgetik.

6.8 Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2017) skriver att forskningsförfattarna själva ansvarar för de etiska aspekterna i sitt innehåll, som tillvägagångssättet och tillförlitligheten. Användandet av litteraturen i studien har behandlats med största respekt och aktning. Det innebär att det inte lagts in några egna tolkningar eller åsikter i behandlingen av litteraturen. Även ett korrekt sätt att referera på har tagits i beaktning, eftersom det är av stor betydelse i all slags behandling av någon annans texter.

6.8.1 Trovärdighet

Vi har tagit hänsyn till etiken genom att enbart inkludera artiklar som är granskade av experter inom det specifika kunskapsområdet, för att anses ingå i vetenskaplig forskning och därmed blivit angivna som peer reviewd. Därför har valet i sökandet efter litteratur, specifikt för artiklar, valts att genomföras i databasen ERIC och Google Scholar eftersom forskningen från nätet har ökat radikalt det senaste decenniet (Bryman, 2018). I ERIC och Google Scholar har vi med vetskap tillgång till att använda dessa artiklar samt att med hjälp av de begränsningar som har gjorts i sökningen vidare resulterat i att trovärdigheten på artiklarna är hög. Något som även ökar en studies trovärdighet är motivering och urval av vetenskapliga artiklar, att enbart inkludera artiklar med samma metod ökar också trovärdigheten. I en systematisk litteraturstudie är etiska överväganden gällande urval och presentation av stor vikt, de är viktigt att: inkludera studier som blivit godkända och etikgranskats, redovisa alla artiklar som valts ut, samt presentera artiklar som både säger emot och håller med om forskarens hypotes (Eriksson Barajas et al., 2013).

7. Resultat

I det här avsnittet redogörs studiens resultat och framställs i olika teman för att få en mer strukturerad översikt och presenteras därefter. Resultatet har utmynnat i fyra teman som kopplar till våra frågeställningar: Engagemang och förhållningssätt, Yrkesrollen i relation till omsorg, Omsorgsrelationer samt Den fysiska och emotionella omsorgen. Vilket kommer att beskrivas nedan.

7.1 Engagemang och förhållningssätt

Förskollärarna som deltog i Bessey och Hills (2017) studie valde att diskutera omsorgen i samband med läroplanen som en problematisk handling i beroendeställning till pedagogernas utbildning. Vikten av samverkan är något som värderas högt i omsorgsarbetet hos förskollärarna, eftersom det krävs diskussion, kommunikation och idéutbyten för att det ska fungera. Resultatet som framförs i Johansson och Pramling Samuelsson (2001) innefattar hur både förskollärare och barnskötare bemöter omsorgen i förskolan. Författarna benämner att förskollärarna framhåller att grunden till omsorg, är den ömsesidiga relationen som förekommer mellan den vuxne och barnet. Vidare beskrivs det hur resultatet påvisat att den ömsesidiga relationen saknas i vissa delar av studiens resultat och att matsituationen som pedagogerna befinner sig i under författarnas observation kan ses som en svår arbetssituation.

Förhållningssättet anser Johansson och Pramling Samuelsson (2001) vara en stor del av omsorgen i förskolan och en del av det etiska förhållningsättet anses vara aspekter av ömsesidighet. När pedagogerna anses vara stödjande och barns initiativ uppmuntras, påvisar det att engagemang samt närvaro används för att bekräfta barn i förskolan och resulterar i ett närmande av det etiska förhållningssättet. Johansson och Pramling Samuelsson konstaterar i resultatet att pedagogerna tolkar omsorgen som vuxnas respekt inför barns levnadsvärldar. Fortsättningsvis framställs det hur omsorgsutövning handlar om att stötta barn, inte begränsa dem. Främst anser Johansson och Pramling Samuelsson att engagemanget och närvaron hos pedagogerna ger förutsättningarna för att både omsorgen och lärandet ska var betydelsefullt. En av förskollärarna i studien anser författarna både uppmärksammar och stöttar barnen i situationer som resulterar i ett etiskt förhållningssätt. Därtill beskriver Johansson och Pramling Samuelsson hur omsorgen gestaltas i förhållningssättet och ger exempel på att pedagogerna lyssnar in, svarar på frågor samt ger barnen utrymme att uttrycka sig. Bessey och Hill (2017) beskriver hur

förskollärares gemenskap i verksamheten gör att pedagoger som innefattar färre erfarenheter av ett förhållningssätt gentemot omsorg, ges möjligheter till professionell utveckling när det finns kollegor som har tidigare kunskap och erfarenhet.

7.2 Yrkesrollen i relation till omsorg

Förhållandet mellan lärande och omsorg framställdes i Van Laere och Vandenbroecks (2016) studie och åsikterna hos pedagogerna skiljde sig åt. En del av de anställda som deltog i författarnas studie ansåg att omsorgen var en stor del av verksamheten medan andra anställda beskrev svårigheter och brister i omsorgsarbetet. Vidare påstods det att oavsett vad för åsikter som förekom i studien, var alla pedagoger överens om att omsorg handlar om emotionella och fysiska omsorgsbehov. Fortsättningsvis nämner Van Laere och Vandenbroeck hur pedagogerna i förhållande till omsorg innefattar en medvetenhet kring vad för omsorgsbehov barn har i förskolan, både fysiskt och emotionellt. Författarna påvisar däremot att pedagogerna har svårigheter i att sammanfläta omsorgen och lärandet. Därtill framställs det hur en del av pedagogerna skiljer på omsorgsrollen och den professionella rollen. Van Laere och Vandenbroeck beskriver att de pedagoger som anser sig själva som överkvalificerade, bör inte ansvara för omsorgsarbetet i förskolans verksamhet och när de väl måste ta ansvaret intar dem omsorgsrollen istället för den professionella rollen.

Harwood, Klopper, Osanyin och Vanderlees (2013) studie syftar till att synliggöra förskollärares syn på sin yrkesroll i relation till professionalitet. Förskollärarna som deltog i författarnas studie har alla beskrivit sin yrkesroll som komplex och allsidig. Vidare framställs det att endast två av alla lärare som deltog, beskrev sin yrkesroll som enbart relaterad till undervisning för att barnen ska lära sig att skriva och läsa. Resterande deltagare beskrev sin yrkesroll på ett mer mångfacetterat sätt och lyfte olika delar av sin roll samt att den inkluderar exempelvis moderskap, omhändertagande, omsorg, producerande, underlättande, observerande, förebildlighet, skapande av miljöer och möjligheter, och att verka som en förlängning av familjen (Harwood et al., 2013). Enligt författarna beskriver en förskollärare först att det är viktigt att statusen höjs och att yrket ska ha samma erkännande som advokater och bankmän. Därtill konstaterar samma förskollärare att det är viktigt att vara en förebild och att vara en god ledare för barnen samt deras tillhörande familjer. Harwood et al., betonar att förskollärarna nämnde närvaro som det centrala i skapandet av relationer till barnen. Vidare diskuterades kärleken och

passionen för barnen och i samband med det implementerades begreppet omsorgsrelationer, eftersom förskollärarna beskrev vikten av att utveckla nära och ömsesidiga relationer till barnen för att skapa en likvärdig behandling av alla barn. Författarna framställer att majoriteten av förskollärarna som deltog i studien visade och uttalade självkännedom i sina beskrivningar av personliga styrkor. Harwood et al. hävdar att 10 förskollärare menade att deras personliga styrkor var lika viktiga för den professionella rollen såsom den privata. Därtill talade förskollärarna även om det motstånd som finns kring att möta utmaningar, arbeta passionerat, att uppfatta motgångar som möjligheter samt sträva efter att hjälpa och förändra samhället.

7.3 Omsorgsrelationer

Bessey och Hill (2017) konstaterar i sin studie att de förskollärare som deltog ansåg att anknytningsrelationerna mellan barn och vuxna är ett högt värderat fokusområde när det kommer till omsorgen. Däremot framkom det att förskollärarna konstaterade brister kring förhållningssätt gentemot omsorg i deras tidigare utbildning och att de hade en önskan om en fördjupande utbildning, för att de skall vara kapabla till att ge den omsorg som styrdokumenten kräver. Bessey och Hill noterade hur förskollärarna påtalade att en annan, mer utvecklande utbildning gett dem erfarenheter som hade resulterat i en förändrad roll som lärare. Författarna framställer i studien att när förskollärarna ökade medvetenheten i omsorgsarbetet utvecklades även det etiska förhållningssättet. Därtill benämns det hur förskollärarna under hela sin yrkestid utvecklar sitt professionella tänkande och därmed växer kvaliteten på verksamheten. Vidare betonade alla förskollärare i studien att omsorgen måste vara respektfull, ömsesidig och lyhörd för barnen i förskolan.

Studien som Lee (2006) genomfört redogör för omsorgsrelationer och att det tog cirka sex till elva veckor för att deltagarna i studien att skapa en trygg relation med barnen, där omsorgsgivarens anpassningar till barnet hade en avgörande roll för utvecklingen. Vidare betonades det hur barns behov av nära relationer och trygghet är en stor del av omsorgen och i resultatet upptäcktes det att situations-, individuella- och matchskillnader avgjorde relationsuppbyggnaden. Lee framställer att respons och reflektion var något som de vuxna tillämpade och som påverkade relationsutvecklingen. När omsorgsgivare spenderade tid och interagerade med barnen, samt bemötte dem med bekräftelse och tålamod, stärktes

relationen enligt Lees resultat. För att vidare stärka omsorgsrelationer beskriver författaren att samverkan mellan kollegor och vårdnadshavare även har en positiv verkan.

Rabin (2013) beskriver utifrån sin studies resultat att förskollärare relaterar omsorg till autenticitet. Förskollärarna som deltog uttryckte att de efter att ha tänkt på omsorg i relation till autenticitet, kunde förstå omsorg som något mer än ett personlighetsdrag. Tre förskollärare diskuterade vikten av att göra medvetna val i sin omsorgsroll, de ställde det i kontext till den gamla idén av omsorg som ett personlighetsdrag. En förskollärare påstod att omsorg och specifikt omsorg ur ett etiskt perspektiv handlar om den genuina omsorgen om barnen och att kunna visa sig mänsklig för dem (Rabin, 2013). Vidare beskrevs det hur majoriteten av förskollärarna skrev om självkännedom och vikten av att vara sig själv som centralt för relationerna mellan förskolläraren och barnen. När sedan förskollärarna intervjuades uttryckte alla återigen att självkännedom och förmågan till att dela med sig av sig själv som betydande för omsorgen (Rabin, 2013). En förskollärare menade att hen visar omsorg och omtanke i undervisningen genom att vara sig själv. Medan en annan förskollärare enligt Rabin talade om att självkännedom är avgörande för förmågan till att ge omsorg, eftersom omsorg handlar om att utgå ifrån skillnader. Vidare beskrev samma förskollärare att självinsikt ger en förståelse för sina egna gränser och övertygelser, samt att det gynnar omsorgsrelationerna trots de olika skillnader som kan finnas. Skillnaderna enligt Rabins resultat kan exempelvis vara kulturella skillnader och det blir extra viktigt i den mångkulturella förskolan. Förskollärarna lyfter även i författarens studie sådant som kan förhindra förskollärarnas möjlighet till omsorgstagande, här menade förskollärarna återigen att självkännedom är kärnan i att kunna behålla sin omsorgsförmåga och att en avsaknad av det kan hindra omsorgen. Enligt Rabin framhåller förskollärarna i intervjuerna också tydligt vikten av det medvetna valet i att vara förebilder i omsorg och moralisk utbildning.

7.4 Den fysiska och emotionella omsorgen

Förskollärarna i Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) studie noterade att omsorgen är kopplat till ett relationellt förhållningssätt, vilket de såg som något positivt. Författarna noterade att förskollärarna hade en uppfattning om att omsorgsarbetet är ett tillvägagångssätt som resulterar i att det blir en svårighet kring dokumentationen i verksamheten. Löfdahl och Folke-Fichtelius konstaterar vidare att förskollärarna anser att omsorg är något pedagoger samtalar om i verksamheten och inte något som

dokumenteras. Resultatet av författarnas studie hänvisar främst till att förskollärarna relaterar omsorgsbegreppet till planerade aktiviteter, som även kan vara målstyrda. Vidare ansåg förskollärarna att de hade svårt att sätta ord på vad begreppet innebar och vilka spontana omsorgsrelaterade situationer var. Därmed blev det komplicerat för förskollärarna att vara kapabla till att dokumentera omsorgen i verksamheten (Löfdahl & Folke-Fichtelius, 2015). För att undvika kritik inom den bristande kunskapen kring omsorgsarbetet i förskolan påvisar Löfdahl och Folke-Fichtelius i sitt resultat att förskollärarna endast lyfter mätbara och specifika aspekter av omsorg. Författarna betonar att verksamheten undviker att synliggöra det vardagliga omsorgsarbetet och därmed inte besitter kunskapen att sätta ord över vad som utförs i de dagliga rutinerna på förskolan. Ett undvikande beteende som förekommer bland förskollärarna i studien anser Löfdahl och Folke-Fichtelius som en transformationsstrategi och används istället för att använda termer som ger en bredare förståelse om vad omsorg egentligen innebär. Vidare fastslår författarna att denna strategi gör att omsorgen förvandlas till något som alltid är mätbart för lärande och kunskap, samt att det är endast betingat till den fysiska delen av omsorgen.

Löfgren (2015) beskriver i sin studie hur förskollärarna nästintill uteslutande talade om dokumentation i relation till lärande och inte till omsorg. Endast några referenser till omsorg upptäcktes i författarens resultat och där förekom inte några konkreta referenser till omsorg utan snarare underliggande förståelser där omsorg synliggjordes. Vidare framställs ett exempel när en förskollärare beskriver mönster av konflikter i en grupp pojkars lek med bilar, läraren valde att blanda en grupp barn för att de tillsammans skulle konstruera en bilväg. Förskolläraren framhöll i Löfgrens resultat hur barnen visade omsorg om varandra när de hjälptes åt att laga bilarna de lekte med istället för att hamna i konflikt. Författaren beskriver att när förskolläraren motiverade varför dokumentationen genomfördes och vad det skulle användas till, var syftet att synliggöra lärandet och att dokumentationen skulle endast diskuteras med kollegorna. Några förskollärare beskriver att dokumentationen av lärandet tar fokus från umgänget och beskriver att det uppkommer konsekvenser av detta. Vidare framställs det att när barngrupperna är stora och det finns färre förskollärare, minskar kvaliteten på den pedagogiska verksamheten och det blir snarare en barnpassning. En förskollärare lyfter fram hur dokumentationen kan vara ett sätt för förskollärare att undvika omsorg och umgänge med barnen. Löfgren menar att detta kan ses som en flyktstrategi för att undvika det ansträngande som finns i att umgås

med barnen och att det i sin tur kräver en slags omsorg. Här framställs inte umgänget med barnen som något omsorgsfullt och inte heller som något som har ett egenvärde (Löfgren, 2015). Det synliggörs också i författarens resultat hur förskollärare tänker kring barnskötare och förskollärares roller, en förskollärare menar att eftersom förskollärare har en universitetsutbildning är de bättre lämpade att ta hand om undervisningen. Samma förskollärare beskriver även en frustration över att omsorgen om miljön, som att städning och tvättning tar bort fokus från barnen. Löfgren anser att resultatet visar en stor avsaknad av kopplingar till omsorg och de kopplingar som fanns handlade främst om att förskollärarna nämnde hur barnen ska lära sig omsorg. Vidare betonades den starka länken mellan lärande och omsorg, samt att den är väntad och tydlig.

När förskollärare i Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) studie samtalade om arbetet i verksamheten kopplat till omsorg ansågs det vara fysiskt krävande. Vidare beskrivs det hur förskollärarna ansåg att den omsorg som är mest omsorgsfull, var arbetet med de yngre barnen i förskolan. Författarna betonar hur förskollärarnas medvetenhet fanns i det fysiska arbetet men inte i det emotionella. Termer såsom barnpassning benämns i Löfdahl och Folke-Fichtelius resultat av vad förskollärarna har påpekat och de återspeglar omsorgen som en psykiskt stressande arbetsuppgift. Författarna anser att utan kunskap angående omsorgen kommer förskolans verksamhet inte heller ha ett helhetstänk kring dess innehåll. Vidare framförs det att omsorgen och dess tillhörande arbetsuppgifter är svårhanterligt eftersom begreppet är svårt visualiserat. Löfdahl och Folke-Fichtelius påstår att hanteringen kring omsorgen mynnar oftast ut i olika sorters flyktstrategier. Författarna anger två exempel på strategier: förskollärarna lägger fokuset på andra uppgifter eller arbetar hellre med äldre barn. Löfdahl och Folke-Fichtelius resultat visar på hur förskollärare i deras studie lägger större värdering kring det fysiska omsorgsarbetet än det emotionella. Medvetet undviker förskollärare arbetsuppgifter kopplat till omsorg i brist på både kunskap och att de har uppfattat omsorgsarbetet som en tung arbetsuppgift.

I observationerna som förekommit i undervisningssituationer på förskolan i Holmberg och Vallberg Roths (2019) studie synliggörs olika omsorgsdimensioner. Vidare anses dimensionerna vara inflätade i undervisningen och beskrivs i de sociala- och fysiska sammanhangen. Författarna beskriver dimensionerna i exempel på att förskolläraren möter barns blickar, behovet av kroppslig närhet och genom bekräftelse i samtal. Omsorgen i det här fallet anser Holmberg och Vallberg Roth grunda sig i förskollärarens

förhållningssätt gentemot det kroppsliga, sociala och kognitiva behovet som barn gav uttryck för. Holmberg och Vallberg Roth konstaterar utifrån resultatet i studien att dimensioner i omsorg kan både åtskiljas och kopplas till lärandesituationer. Därtill menar författarna att i undervisningen behöver inte omsorg och tryggheten som förskollärare erbjuder vara kopplat eller syfta till lärande. Holmberg och Vallberg Roth framför att omsorgen delvis handlar om social samvaro, emotionella rekreationer och vila. Enligt författarnas resultat baseras omsorgen efter barns eller barngruppers behov, vilket innebär att förskollärare i samband med barn eller barngrupp bör uppmärksamma och anpassa undervisningen samt lärandet i verksamheten.

Aslanian (2017) observerade i sin studie en förskoleavdelning där syftet var att undersöka hur omsorgen påverkas av förändringar i den omgivande miljön. Golvet på avdelningen skulle bytas, vilket skulle leda till en del förändringar i omsorgsrutinerna. Vidare visade resultatet att förskollärarna som arbetade på avdelningen i starten av förändringen, påstod att deras starkt grundade omsorgsrutiner var en fördel när det skulle ske en förändring i miljön. Förskollärarna berättade i Aslanians observationer att det fanns en medvetenhet kring förhållandet mellan rutiner, tidsupplägget och vikten av att förändra det pedagogiska arbetet när förändringar sker i förskolans miljö. När förskollärarna vidare reflekterade över hur omsorgsarbetet hade fortskridit under förändringen, beskrevs det att dem hade goda och tydliga rutiner som kunde bibehållas. Därtill konstaterade förskollärarna att rutinerna var avgörande för barnens anpassning till den nya miljön. Aslanian menar att det som däremot visade sig när förändringen skett var att klimatet på avdelningen förändrats och barnen grät mer, samt uppvisade tydliga trötthetstecken. Vidare beskrev förskollärarna att de diskuterade mycket i arbetslaget om att toleransen av benämningen kaos, behövde höjas för att kunna bibehålla de etablerade rutinerna. Aslanian betonar att tydliga skillnader i den dyadiska omsorgen kunde observeras. Trots medvetenheten och de kärleksfulla relationerna mellan barnen och förskollärarna, påverkades atmosfären på avdelningen markant enligt författaren. Därtill krävdes det helt plötsligt ett annat sorts omsorgsarbete. Vidare ställdes det krav på att etablera en omsorg som inte endast var knuten till den fysiska miljön, utan även till relationerna mellan förskollärarna och barnen.

7.5 Sammanfattning

Resultatet visar sammanfattningsvis fyra teman: Engagemang och förhållningssätt, Yrkesrollen i relation till omsorg, Omsorgsrelationer samt Den fysiska och emotionella omsorgen. I det första temat redogörs det av förskollärare i Johansson och Pramling Samuelssons (2001) studie hur den ömsesidiga relationen mellan barn och omsorgsgivaren är grunden till omsorg i förskolan. Vidare konstaterar författarna att ömsesidigheten även går in i förskollärares etiska förhållningssätt och för att omsorgen ska bli betydelsefull måste förskollärare påvisa både engagemang och närvaro. Bessey och Hill (2012) noterar att förskollärares förhållningssätt gentemot varandra också har en betydande del för att omsorgsarbetet skall fungera.

Det andra och tredje temat påvisar bland annat resultat från Van Laere och Vandenbroecks (2016) samt Harwood, Klopper, Osanyin och Vanderlees (2013) där förskollärarna ansåg att omsorgen handlar inte bara om den fysiska omsorgen som förekommer i förskolan, utan även den emotionella omsorgen. Bessey och Hill (2017) samt Lee (2006) framställer att omsorgsrelationer och anknytningsrelationer grundas på respekt, ömsesidighet och lyhördhet. Därtill betonar också Bessey och Hill (2017) att ett ökande av medvetenheten hos förskollärarna kring omsorg och omsorgsetik, gör att det omsorgsetiska förhållningssättet vidare kan utvecklas. Förskollärarna i Rabin (2013) studie betonar att självkännedom även har en stor betydelse för omsorgsrollen i förskolan.

I det fjärde och sista temat framställer Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) och Löfgren (2015) att förskollärarna i deras separata studier, påvisar flyktstrategier i samband med okunskap gällande omsorg i förskolan. Holmberg och Vallberg Roth (2019) redovisar olika omsorgsdimensioner och förskollärarna i studien beskriver hur omsorgen inte alltid kopplas till specifika syften i samband med lärande. Medan Aslanian (2017) redogör för hur miljön på förskolan kan påverka förskollärares förhållningssätt och arbetssätt gentemot omsorg.

8. Analys

Utifrån Noddings (2012) teori har det etiska förhållningssättet uppmärksammats i Johansson och Pramling Samuelssons (2001) resultat. Författarna benämner hur det krävs en ömsesidig relation mellan barn och vuxna för att ett närmande av det etiska förhållningsättet ska ske. Enligt Noddings (2012) teori konstateras det att ett etiskt förhållningssätt gentemot omsorgen förekommer när vuxna intar ett förhållningssätt som inkluderar interaktioner med andra, som innefattar närvaro och ömsesidighet. Förskollärarna i Johansson och Pramling Samuelsson (2001) specificerar att ömsesidiga relationer är grunden till omsorg i förskolans verksamhet och vidare i resultatet av Harwood et al. (2013) uppmärksammas även där ömsesidiga relationer, men dessvärre inte i förhållande till den etiska omsorgen. Förskollärarna i Harwood et al. resultat påtalade inget om den etiska omsorgen, men beskrev däremot att närvaron hos förskollärarna hade en central roll i relationsskapandet. Begreppet närvaro är något som även förekommer i Johansson och Pramling Samuelssons (2001) resultat och kopplas det etiska förhållningssättet. Noddings (2012) teori påtalar att omsorgsetiken kan framhävas när förskollärare visar engagemang och ett genuint intresse för barns omsorg, vilket vidare kan synliggöra kopplingar gentemot artikelförfattarnas begrepp närvaro. Förskollärares engagemang anser Noddings vara en del av kompetensutvecklingen, men den omsorgsetiska medvetenheten måste befinna sig hos förskollärarna för att vidare vara kapabel till att utvecklas. I Bessey och Hills (2017) resultat framkom det att förskollärare upplevde att det etiska förhållningssättet utvecklades när de själva fick en ökad medvetenhet i omsorgsarbetet. Det framkom även i resultatet av Rabin (2013) att förskollärarnas medvetna val i omsorgsrollen resulterade i en genuin omsorg, vilket de ansåg vara ett omsorgsetiskt perspektiv. Den genuina etiska omsorgen är enligt Noddings (2012) teori en viktig aspekt när förskollärare visar intresse gentemot barnen i verksamheten.

9. Diskussion

I följande avsnitt presenteras en kritisk och ingående diskussion om resultatet och metoden, samt förslag på fortsatt forskning.

9.1 Resultatdiskussion

När resultatet i Hardwood et al., (2013) och Johansson och Pramling Samuelsson (2001) ställs emot varandra uppmärksammas en skillnad som avgör hur viktig förskollärares medvetenhet och självkännedom är. Johansson och Pramling Samuelsson (2001) framställer olika aspekter utifrån ett etiskt förhållningssätt, som vidare betonar dem deltagande förskollärarnas medvetenhet kring vad ett etiskt förhållningssätt innebär. Förskollärarna i Hardwood et al., (2013) uppmärksammar däremot inte det etiska förhållningssättet gentemot hur de upplever sin yrkesroll i studien. Enligt Noddings (2012) teori kan omsorgsetiken i verksamheten inte utvecklas om förskollärarna inte har ett medvetet förhållningssätt gentemot sin egen yrkesroll. Författaren benämner begreppet självmedvetenhet i sin teori och det är förekommande i resultatet av Harwood et al., (2013) samt Rabin (2013). Majoriteten av förskollärarnas i Rabins studie fastslog att självkännedomen var central för omsorgsrelationerna och att den ansågs vara en avgörande komponent i givandet av omsorg. Vidare beskrivs det av författarens resultat hur avsaknaden av självkännedomen kan hindra omsorgen i verksamheten och därmed var det av största vikt att förskollärare besatt en medvetenhet. I resultatet av Harwood et al., (2013) framställde förskollärarna att självkännedom var något av en personlig styrka. Däremot benämner varken Harwood et al. eller Rabin (2013) att självkännedomen kopplas till ett etiskt förhållningssätt hos förskollärare, vilket vidare kan anses vara en bristande medvetenhet kring omsorgsarbetet i verksamheten. Noddings (2012) beskriver i sin teori att förskollärares omsorgstänk eller arbete endast kan återkopplas till en omsorgsetisk teori om specifika aspekter av ett omsorgsetiskt perspektiv har funnits, vilket inte framgått i resultaten hos Harwood et al., (2013) eller Rabin (2013).

En av de fyra komponenterna som nämns i Noddings (2012) teori är den vuxnes handlingar och vidare förespråkar författaren hur förskollärare ska få möjligheter till utveckling, men måste då gestalta omsorgen i en positiv bemärkelse inför barnen. I Bessey och Hills (2017) resultat förekommer det inte något om den etiska teorin, däremot benämner förskollärarna i studien att vikten av samverkan mellan varandra är av största vikt för att omsorgsarbetet ska fungera. Därtill beskriver förskollärarna att gemenskapen

i arbetslaget ger en förutsättning för att pedagogers förhållningssätt till omsorg skall utvecklas. Förskollärarna i Bessey och Hill besitter en medvetenhet om vad som krävs i förhållande till omsorgsutveckling, men medvetenheten om det etiska förhållningssättet benämns inte och visar därmed att förskollärarna eventuellt inte har vetskap eller kunskap om etiken i fråga. Om omsorgsetiken inte kan beskrivas på ett sådant sätt att det går att synliggöra utvecklingsmöjligheter, kommer heller inte förskollärarna i Bessey och Hills studie nå någon av komponenterna i Noddings (2012) teori.

Anknytningsrelationer mellan barn och vuxna är något som förskollärarna i Bessey och Hills (2017) studie benämner och det anses vara ett viktigt fokusområde kopplat till omsorgen i verksamheten. När förskollärarna framställer omsorgen som relationell kopplas det till Chalkes (2013) konstaterande om att anknytningsrelationerna är en viktig del i processen. Omsorgsrelationer konstateras att framgå som en ömsesidig relation, som grundar sig i strävan att omsorgsfullt visa eller handla i viljan att underlätta och hjälpa andra. En bidragande faktor till att alla barns omsorgsbehov blir uppmärksammade anser Josefsson (2018) vara det moraliska ansvaret som förskollärare bär med sig i verksamheten. Den relationella kontexten i det omsorgsetiska perspektivet anses som att inte vara något som dyker upp i specifika sammanhang, utan alltid är något som finns närvarande. Vidare beskrivs det hur omsorgen ger en vidare utveckling i sociala sammanhang för barnen, om förskollärare intar ett etiskt ställningstagande i sitt förhållningssätt. Omsorgsetiken handlar om att skapa och utforska olika strategier, eftersom varje barn är en enskild individ med specifika behov. I den här delen av resultatet visar det på att omsorgsetiken har en koppling till skollagen (SFS 2010:800) som fastställer att alla barn ska bli sedda, förstådda och få den stöttning som behövs i deras utveckling. Förskollärarna i Aslanians (2017) studie framhåller vikten av omsorgsrutiner, men det som däremot visar sig när den fysiska miljön i förskolan förändrades var att dessa rutiner inte längre fungerande. Om förskollärarna hade etablerade omsorgsrelationer som inte enbart grundade sig i den fysiska miljön, hade kanske situationen sett annorlunda ut. Kanske hade barnen och de vuxna kunnat vila i dessa relationer. När allt var kaosartat hade dessa relationer bestått och underlättat omsorgsarbetet.

Omsorgsrelationer beskrivs enligt förskollärarna i Lees (2006) studie som något grundat i trygghet och anpassningar till barnen. Anpassningar är något som Noddings (2012) omsorgsetiska teori framhåller då den förespråkar att finna den bästa omsorgen för varje

enskilt barn och respondera på den omsorgen som barnen kräver. Respons och reflektion lyfts också fram som centralt för relationsutvecklingen i Lees (2006) studie. Det går i linje med den omsorgsetiska teorin där Noddings (2012) menar att reflektion är en viktig del i professionsutvecklingen. Även begreppet tid och bekräftelse var centralt i Lees (2006) resultat, tid och bekräftelse menar Noddings (2012) är av stor vikt för omsorgen. Tid är en förutsättning för att kunna utvecklas i sin omsorgsroll och bekräftelse är viktigt för barnens förmåga att ge omsorg. Att bekräfta barnen när de visar omsorg för en vän, kan i sin tur ge barnen positiva upplevelser av omsorg (Noddings, 2012). Det blir väldigt tydligt när förskollärarna i Lees (2006) studie samtalar om omsorgsrelationer, att dem har gjort anpassningar och val baserat på vad som kommer att gynna relationerna. Medvetenheten och engagemanget lyser igenom beskrivningarna och det verkar finnas en samsyn på omsorgen. En möjlig förklaring till att förskollärare kan arbeta aktivt och medvetet kring omsorgsrelationer, kan tänkas vara kunskapen kring omsorg. För utan kunskapen kommer det uppstå svårigheter att arbeta medvetet med något, oavsett vad det är.

Förskollärarna i Holmberg och Vallberg Roths (2019) studie påvisar ett medvetet förhållningssätt gentemot omsorg, eftersom de aktivt ser till de som barnen är i behov av både fysisk-, psykisk- och kognitiv omsorg. Det nämns även hur förskollärarna bekräftar barnen i samtal. När ett närmande av ett omsorgsetiskt förhållningsätt sker spelar dialogen stor roll, där ömsesidiga samtal utan ett utsatt mål mellan förskollärare och barn behöver få ta plats (Noddings, 2012). Vidare beskriver Holmberg och Vallberg Roths (2019) att observationerna av förskollärarna visat att lärande och omsorg inte alltid behöver hänga samman, samt att omsorg inte alltid behöver syfta till lärande. Som tidigare nämnts enligt Skolverket (2018) är helheten av omsorg, lärande och utveckling viktig. Precis som Holmberg och Vallberg Roth (2019) framställer, finns det både lärandesituationer kopplat till omsorg och omsorgsituationer utan ett planerat syfte. När omsorgssituationer ses över i förskolan, oavsett om det är planerat i förtid eller inte så synliggörs oftast ändå olika positiva konsekvenser eller syften som uppnåtts omedvetet. Precis som Persson och Gustafsson (2016) beskriver är omsorgssituationer något som ständigt är närvarande och kan anammas spontant av förskollärare, bara de besitter medvetenhet och intresse.

I studierna som Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) och Löfgren (2015) genomfört, synliggörs det en brist på medvetenhet kring omsorg. Det visar sig exempelvis när en förskollärare i Löfgrens (2015) studie menar att dokumentation kan vara ett sätt att

undvika umgänget med barnen och där med också omsorgen. Även i Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) talas det om hur förskollärare använder sig av metoder för att slippa konfronteras med omsorgen. Det som författarna lyfter fram och som även Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) nämner, kan tolkas som olika flyktstrategier för att undkomma omsorgsarbetet. Omsorg är en viktig del av barns liv och något självklart, men det är också svårt att tala om eller utöva utan någon kunskap (Åkerblom, 2016). Det ger en anledning att anta att förskollärare som inte besitter någon vetskap eller kunskap om omsorg också har svårt att konkretisera eller utöva den. Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) anser mycket av svårigheterna kring omsorgen grundar sig i uppdraget som förskollärare har i dagens verksamheter. Därtill beskrivs det att uppdraget i förskolan bygger på att barnen ska erbjudas utbildning och omsorg, men att förskollärare har ett tolkningsbart uppdrag som gör att både utbildningen och omsorgen ska bilda en helhet. Förskollärarna i Löfdahl och Folke-Fichtelius studie påvisar att resultatet av otydligheten grundas i både okunskapen och bristen på medvetenhet.

Barnpassning är också något som nämns i studierna. I Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) används begreppet med innebörden av att det krävs stort fysiskt arbete med omsorg. Vilket även kan konstateras i Löfgrens (2015) studie där förskollärare talar om att det blir mer barnpassning när barngrupperna är stora och arbetsstyrkan för få. Det kan sammantaget tolkas som att förskollärare upplever omsorgen som något krävande och fysiskt, snarare än som något givande eller prioriterande. Bruce (2016) framhåller att i dagens förskola och skola läggs fokuset på att utbilda barn och ge barn kunskap om siffror och bokstäver. Bruce menar vidare att detta är ett problem som tar bort fokuset från omsorgen och allra helst den etiska omsorgen. Barnpassning och det som beskrivs i studiernas resultat kring fysiskt ansträngande, beskriver endast den fysiska delen av omsorgen. Noddings (2012) talar främst om den emotionella omsorgen, den omsorgen som grundar sig i ett genuint intresse för barnen och deras enskilda behov. För att kunna utöva den typen av omsorg krävs också engagemang och tid, samt viljan till att umgås aktivt med barn för att skapa omsorgsrelationer. När resultatet från Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) och Löfgren (2015) tolkas och bearbetas uppstår genast en känsla av att agerandet som förskollärarna beskrivs utöva, är ett agerande grundat i okunskap. Det blir enklare att ägna sig åt konkreta saker så som dokumentation eller matematik, istället för att ägna sig åt att verkligen fundera över vad den enskilda individen är i behov av.

I Van Laere och Vandenbroecks (2016) studie skiljer förskollärare på den professionella rollen och omsorgsrollen. Även detta går i linje med det förskollärarna i Löfdahl och Folke-Fichtelius (2015) och Löfgren (2015) framhåller om omsorg. Van Laere och Vandenbroecks (2016) beskriver hur förskollärare talar om omsorgen som något man gör beroende på kvalifikation, det kan tolkas som att omsorgsansvaret beror på grad av utbildning. Det ligger inbäddat i stora delar av dessa tre studiers resultat, hur just omsorgens status tycks skava och förglömmas. Det blir tydligt och konkret utifrån förskollärares beskrivningar av omsorg, hur svårdefinierat begreppet faktiskt är. Omsorgsrollen i relation till den professionella rollen konstaterar förskollärarna i Van Laere och Vandenbroecks (2016) studie skilja sig åt. Därtill beskrivs det att omsorgsrollen inte är till för de överkvalificerade och att förskollärarna istället ska ansvara för resterande delar i verksamheten. Enligt läroplanen (Skolverket, 2018) beskrivs det att förskollärare har ansvar för både lärandet och omsorgen i förskolan, vilket gör att Van Laere och Vandenbroecks (2016) deltagande förskollärare som befinner sig i Belgien förmodligen inte har samma styrdokument att gå efter som Sverige har. Eftersom den professionella rollen inte hör till omsorgsansvaret som finns i förskolan, kan förskollärarna inte inta det omsorgsetiska perspektivet som Noddings (2012) beskriver. Att vara en förebild är en av grundpelarna i omsorgsetiken, det handlar om att visa barnen ett positivt omsorgsfullt bemötande (Noddings, 2012). Saknar förskollärare antingen den professionella rollen eller omsorgsrollen kan förmodligen inte förebildligheten framkomma i verksamheten under korrekta omständigheter.

Vidare i resultatet framställs att det krävs konkretisering, förståelse, kunskap, närvaro, självinsikt och genuinitet för att erbjuda en god omsorg i förskolans verksamhet. Professionalismen är en viktig aspekt när de kommer till förhållningssättet hos förskollärare i förskolan, och även på många andra punkter i yrkets ansvarsuppdrag. Men för att specificera det mot omsorgen ur ett omsorgsetiskt perspektiv synliggörs den professionella rollen hos förskollärare när de arbetar med det engagemang och den motivation som behövs. Chalke (2013) betonar att professionalismen är viktig i rollen som förskollärare, samt hur bandet mellan barn och förskollärare formas i förskolan. Det professionella arbetssättet är något som förskollärare alltid ska sträva efter att ha med sig i verksamheten, samt att motivationen för att utvecklas i sin roll ska finnas. Även ska förskollärare ha med det professionella arbetssättet i förskolans miljö och på vilket sätt den kan utformas för att möjliggöra de bästa förutsättningarna för barnen. Det tas upp

exempel på hur den materiella- och sociala miljön bör samverka för att skapa god omsorg, för barnens trivsel och deras välmående. I förskolans läroplan (Skolverket, 2018) och skollagen (SFS 2010:800) betonas det hur barnen ska erbjudas en trygg omsorg och i samband med förskolans miljö, kan det vara en bidragande faktor till barns trygghet och trivsel.

9.2 Metoddiskussion

Studien grundar sig i en uppfattad avsaknad av diskussioner och formuleringar av omsorgsbegreppet och dess innebörd. Vi bedömer att en systematisk litteraturstudie med metaanalys som metod har varit fördelaktig för att få svar på syftet och våra frågeställningar. Studien utgår från såväl internationell forskning som skandinavisk forskning på omsorg, vilket vi ansett varit gynnsamt för vidare fördjupning. Vi ser fördelar med att använda en blandning av internationell och skandinavisk forskning gällande omsorg för att synliggöra och diskutera begreppets innebörd. Internationell forskning kan även synliggöra andra perspektiv och reflektioner kring omsorg, men den kan också utgöra en svaghet eftersom den utgår från internationella förskolor där skolsystemet inte alla gånger är likt det svenska. Under sökprocessens gång efter relevanta artiklar har resultaten visat att det inte fanns tillräckligt med omfattande forskning kring omsorg i Sverige. Men vi är medvetna om att detta kan ha att göra med valet av ord eller formuleringar i sökningsprocessen, vilket har gjort att en del svenska resultat inte har framkommit.

Databaserna ERIC, Google Scholar och NB-ECEC användes för att söka fram artiklarna till studien. Det som synliggörs i (se bilaga 1) är att ERIC är den databas som använts flitigast. Databasen har lämpat sig bra då den ger ett stort utbud av internationell forskning, vilket är något som vi eftersökt utifrån urvalskriterierna. Databasen ERIC är även gynnsam då det är lätt att göra inställningar i den som begränsar sökningarna, exempelvis: årtal när artiklarna publicerats, om artiklarna är peer reviewed och att artiklarna ska utgå ifrån förskola. Sökorden som användes gav oss ett brett och innehållsrikt resultat. Det som stod klart när sökningen påbörjades var att kombinationen av sökorden “Childcare, Presschool AND Early Childhood Education” var den sökning som gav mest resultat. Däremot genererade sökningen inga artiklar som kunde tas med i studien, vilket gjorde att vi fick omformulera sökord inför nästa sökning och istället använda färre starkare fraser. Sökningarna i ERIC genererade i ett stort antal vetenskapliga artiklar med innehåll kopplat till både omsorg och omsorgsetik. Att

använda fler ord i sökningarna och "AND" var något som vi upptäckte var gynnsamt för sökningen, samt gav oss artiklar som fokuserade på just omsorg och omsorgsetik. Något som synliggjordes var att vid många sökningar med olika sökord, kom samma artiklar upp som redan hade sparats. Vi har även upptäckt att ERIC är mer komplicerad att söka i än den skandinaviska databasen NB-ECEC och Google Scholar, då den kräver mer specifika formuleringar eller ord för att få fram relevanta artiklar. Det har i sin tur gjort att litteratursökningen i ERIC tagit längre tid. Innan sökningen i ERIC var översättning av svenska begrepp till engelska nödvändig, eftersom databasen är internationell.

Artiklarna som valts ut till studien har alla genomgått en urvalsprocess med samma kriterier, de antal artiklar som inte kopplade till syftet eller frågeställningarna har förkastats. Sammanlagt valdes 35 artiklar bort på grund av att de inte uppfyllde kriterierna. Ett tydligt kriterium vi hade var att alla artiklar som skulle ingå i studien skulle vara publicerade från år 2000- och framåt. Det som visat sig i efterhand när alla artiklar sammanställts är att majoriteten av artiklarna som behandlas i studien är publicerade mellan år 2001–2020. Studiens resultat består endast av empiriska studier, valet togs eftersom empiriska studier som undersöker förskollärares förståelse för omsorg är direkt kopplat till studiens syfte. Resultatet i studien behandlar även endast kvalitativa artiklar, detta är en styrka då alla artiklar som ingår i resultatet utgår ifrån samma slags metoder.

9.3 Förslag på forskningsmöjligheter

Denna litteraturstudie har behandlat internationell såväl som skandinavisk forskning på omsorg. Vi anser att studien synliggör och rättfärdigar det faktum att nya perspektiv på omsorg är något nödvändigt. Valet av att göra en systematisk litteraturstudie har inneburit många fördelar, men även en nackdel som vi upptäckt under processens gång. Nackdelen är att studien inte lyfter fram några konkreta intervjuer eller konversationer med förskollärare, som hade åstadkommits med en annan slags metod i studien. Under studiens process uppkom frågor hos oss som främst handlat om hur omsorgsetik synliggörs i svenska förskolors omsorgsarbete. Det vore intressant att fortsättningsvis göra fler studier i förskolan med observationer och intervjuer, där ett omsorgsetiskt förhållningssätt diskuteras av förskollärare. Därtill hur detta förhållningssätt kan påverka medvetenheten kring omsorgen, samt hur den utövas i praktiken. Vi anser att fler studier skulle ha stor relevans för omsorgsbegreppets och omsorgsetikens betydelse och

synliggörande, där det kan synliggöras mer konkret var styrkor och brister finns i verksamheten.

10. Slutsats

Intentionen med litteraturstudien var att undersöka vad forskning lyfter fram om förskollärares upplevelser och förståelser för omsorg i förskolan, samt mer specifikt vad som kan synliggöras i omsorgen sett ur ett omsorgsetiskt perspektiv. I flera av artiklarna nämns relationer, professionalitet, lyhördhet, engagemang och självmedvetenhet som utmärkande för omsorg. Det som bland annat synliggörs när resultatet analyserats utefter Noddings (2012) omsorgsetiska teori är bristen på tydlighet och medvetenhet. Det som framkommit ur studie är en mer omfattande bild av omsorgsbegreppet och vad omsorg ur omsorgsetiskt perspektiv kan lyfta fram och synliggöra.

Den tidigare forskningen hos artikelförfattarna har synliggjort att omsorgen kan anses som snarare en aktivitet som utövas i syfte till att ta hand om barn. I flera av artiklarnas resultat synliggörs det hur förskollärare medvetet undviker omsorg, eller uteslutande talar om enbart den fysiska omsorgen. Resultatet var förväntat eftersom det tidigare nämnts i inledningen att vi uppfattat en avsaknad om diskussioner kring omsorg. Det visar sig även i resultatet att det krävs en medvetenhet och ett ställningstagande av förskollärare gentemot standardiseringen i verksamheten, samt en vilja till att utveckla sina personliga kompetenser när det gäller omsorg. För att förskolor i dagens samhälle skall ha möjlighet till att kvalitetsutveckla sin verksamhet och personal måste det finnas förutsättningar för utveckling. Pedagoger som är yrkesverksamma i förskolor bör synliggöra och samtala mer angående omsorgen för att en medvetenhet skall uppmärksammas eller utvecklas. Om det inte framgår i ord hur omsorgsarbetet utförs i verksamheten, går det inte heller att lyfta fram eller dokumentera omsorgen och det är den bristande kunskapen som sätter käppar i hjulet för vidare utveckling.

11. Referenser

Aslanian, T. (2017). Ready or not, here they come! Care as a material and organizational practice in ECEC for children under two. *Global studies of childhood, 7*(4). 323-334. doi: https://doi.org/10.1177/2043610617747979

Aspelin, J. (2016). Pedagogisk omsorg. I Riddersporre, B. & Bruce, B. (red.), *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund (s. 49-63)*. (1. utg.). Stockholm: Natur & kultur.

Bessey, K. & Hill, D. (2017). Care as Curriculum: Investigating Teachers' Views on the Learning in Care. *Early Child Development and Care, 187*(1), 128-137. doi: http://dx.doi.org/10.1080/03004430.2016.1152963

Bruce, B. (2016). Omsorgsfullt samspråkande. I Riddersporre, B. & Bruce, B. (red.), *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund (s. 163-175)*. (1. utg.). Stockholm: Natur & kultur.

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Upplaga 3). Stockholm: Liber.

Chalke, J. (2013). Will the Early Years Professional Please Stand Up? Professionalism in the Early Childhood Workforce in England. *Contemporary Issues inEarly Childhood, 14*(3), 212-222. doi: http://dx.doi.org/10.2304/ciec.2013.14.3.212

Eriksson Barajas, K., Forsberg, C. & Wengström, Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. (1. utg.). Stockholm: Natur & Kultur.

Halldén, G. (2001). *I Omsorgsbegreppet I Förskolan. Olika Infallsvinklar På Ett Begrepp Och Dess Relation till En Verksamhet 1–7* (WPC-rapport, 2001:1), Linköping: Department of Child Studies, Linköpings universitet.

Halldén, G. (2007). *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Halldén, G. (2016). Omsorg i förskolan och omsorg om förskolan. I Riddersporre, B. & Bruce, B. (red.), *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund (s. 35-45)*. (1. utg.). Stockholm: Natur & kultur.

Harwood, D., Klopper, A., Osanyin, A., Vanderlee, M-L. (2013). 'It's more than care': early childhood educators' concepts of professionalism. E*arly Years An International Research Journal. 33*(2), 4-17. doi: https://doi.org/10.1080/09575146.2012.667394

Holmberg, Y. & Vallberg Roth, A-C. (2019). Undervisning i relation till omsorg och lärande i förskola: Flerstämmig undervisning och didaktisk (o)takt? *Pedagogisk forskning i Sverige, 24*(2), 29–56. doi: https://doi.org/10.15626/pfs24.02.02:

Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2001). Omsorg – en central aspekt av förskollärarpedagogiken: Exemplet måltiden. *Pedagogisk forskning i Sverige, 6*(2), 81–101.

Jonsdottir, F. & Paggetti, C. (2016). Förskollärare berättar om omsorg. I Riddersporre, B. & Bruce, B. (red.), *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund (s. 211-228)*. (1. utg.). Stockholm: Natur & kultur.

Josefsson, M. (2018). *Det ansvarsfulla mötet: En närhetsetisk analys av omsorgens innebörder i förskolan* (Doktorsavhandling, Stockholms universitet, Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen). Tillänglig: http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1164117/FULLTEXT01.pdf

Kant, I. (1966). *Critique of Pure Reason.* Garden City: Doubleday Anchor Books.

Lee, S. Y. (2006). A journey to a close, secure, and synchronous relationship: Infant–caregiver relationship development in a childcare context. *Journal of early childhood research, 4*(2), 133–151. doi: 10.1177/1476718X06063533

Löfdahl, A. & Folke-Fichtelius, M. (2015). Preschool´s New Suit: Care in Terms of Learning and Knowledge. *Early Years: An International Journal of Research and Development, 35*(3), 260-272. doi: http://dx.doi.org/10.1080/09575146.2014.995600

Löfgren, H. (2015). A noisy silence about care: Swedish preschool teachers` talk about documentation. *Early years: An International Research Journal. 36*(1), 4-16. doi: https://doi.org/10.1080/09575146.2015.1062744

Noddings, N. (2012). The Caring Relation in Teaching. *Oxford Review of Education, 38*(6), 771-781. doi: https://doi.org/10.1080/03054985.2012.745047

Noddings, N. (2013). *Caring: a relational approach to ethics & moral education*. (2nd edition.) Berkeley, California: University of California Press.

OECD. (2006). *Starting Strong II Early Childhood Education and Care*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.

Persson, S. & Gustafsson, L-H. (2016). Omsorg – kärlek, medkänsla och noggrannhet. I Riddersporre, B. & Bruce, B. (red.), *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund (s. 15-30)*. (1. utg.). Stockholm: Natur & kultur.

Rabin, C. (2013). Care Through Authenticity: Teacher Preparation for an Ethic of Care in an Age of Accountability. *The Educational Forum, 77*(3), 242-255. doi: https://doi.org/10.1080/00131725.2013.792904

Riddersporre, B. & Bruce, B. (2016). *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund*. (red.). (1. utg.). Stockholm: Natur & kultur.

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SFS 2018:1197. *Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.* Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet MRB.

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. Stockholm: Skolverket.

UNICEF. (u.å). *Frågor och svar*. Hämtad 2020-11-19, från https://unicef.se/fragor/hur-manga-lander-har-skrivit-under-barnkonventionen

Van Laere, K., Peeters, J. & Vandenbroeck, M. (2012). The Education and Care Divide: The Role of the Early Childhood Workforce in 15 European Countries. *European Journal of Education, 47*(4), 527-541. doi: http://dx.doi.org/10.1111/ejed.12006

Van Laere, K. & Vandenbroeck, M. (2018). The (In)Convenience of Care in Preschool Education: Examining Staff Views on Educare. Early Years. *An International Journal of Research and Development, 38*(1), 4-18. doi: http://dx.doi.org/10.1080/09575146.2016.1252727

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed.* Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vetenskapsrådet. (2020). CODEX – forskarens etik. Hämtad 2020-10-27, från http://www.codex.vr.se/forskarensetik.shtml

Åkerblom, A. (2016). Omsorgens många ansikten. I Riddersporre, B. & Bruce, B. (red.), *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund (s. 67-83)*. (1. utg.). Stockholm: Natur & kultur.

12. Bilagor

12.1 Sökhistorik

(Bilaga 1 - Litteratursökning i databaser)

Sökväg	Datum	Sökord	Träffar	Lästa titlar	Lästa abstract	Urval 1	Urval 2	Urval 3
ERIC	20200915	Child Care AND Early Childhood Education	50	50	15	4	2	1
ERIC	20200925	Care Ethics AND Preschool	82	30	10	5	3	1
ERIC	20201001	Childcare, Preschool AND Early Childhood Education	1,106	100	15	10	5	0
ERIC	20201227	Care in Preschool Education	2,484	40	6	2	1	1
NB-ECEC	20200803	Omsorg	42	42	6	3	1	1
ERIC	20201105	Professional AND Child care	288	288	8	7	5	2
ERIC	20201220	Teacher AND Care	1,909	97	5	5	2	1
Google Scholar	20201220	Omsorg i förskolan	15,700	30	10	6	4	2
Google Scholar	20201223	Caregiver childcare	30,500	23	8	4	2	1

12.2 Kvalitetsundersökning

(Bilaga 2 – Empiriska studier)

Nr	Artikelnamn	Peer reviewd?	Beskrivs syfte?	Beskrivs metod?	Urval	Studiens design	Studiens datainsamling	Tolkning av slutsatser
1.	Care Through Authenticity: Teacher Preparation for an Ethic of Care in an Age of Accountability (2013)	Ja.	Ja.	Ja.	5 förskollärare och 5 lärare med minst 3 års professionell erfarenhet. 2 förskollärarutbildare.	Kvalitativ.	Intervjuer, observationer och undersökningar.	Studien visar att förskollärare som diskuterar omsorg, talar om den i relation till självkännedom. Att det är besluten gällande omsorg som görs utefter egna övertygelser i samband med läroplanen som är det viktiga.
2.	Preschool´s New Suit: Care in Terms of Learning and Knowledge (2015)	Ja.	Ja.	Ja.	2 förskolechefer Och 14 förskollärare	Kvalitativ.	Observationer från personalmöten och intervjuer med förskollärare.	Författarna kommer fram till att omsorgen är ett mångtydigt begrepp och att bristen på tydlighet grundar bland annat sig i läroplanens dubbla uppdrag.

Nr	Artikelnamn	Peer reviewd?	Beskrivs syfte?	Beskrivs metod?	Urval	Design	Artikelns datainsamling	Tolkning av slutsatser
3.	The (In)Convenience of Care in Preschool Education: Examining Staff Views on Educare. (2018)	Ja.	Ja.	Ja.	6 fokusgrupper som totalt bestod av 69 anställda på förskolor Inom de anställda ingick bland annat förskollärare, assistenter och förskollärarchefer.	Kvalitativ.	Fokusgrupper med tillhörande material för diskussion med ljudinspelning.	Författarna anser att studien kan ge ny insikt i utbildningsdebatter och genom att värdera utbildning i professionell utveckling så kommer anställda känna sig mer kompetenta och motiverade till att både utbilda och ta hand om barn.
4.	Ready or not, here they come! Care as a material and organizational practice in ECEC for children under two (2017)	Ja.	Ja.	Ja.	En barngrupp och förskollärare på en förskola.	Kvalitativ.	Forskaren observerade barnen och förskollärarna under en period på ungefär 10 veckor.	Det visar sig att är miljön förändras i förskolan. Minskar även förskollärarnas förmåga till att upprätthålla moraliska relationer med barnen. Och omsorgen blir svårare att bibehålla.

Nr	Artikelnamn	Peer reviewd?	Beskrivs syfte?	Beskrivs metod?	Urval	Studiens design	Studiens datainsamling	Tolkning av slutsatser
5.	'It's more than care': early childhood educators' concepts of professionalism (2013)	Ja.	Ja.	Ja.	25 förskollärare.	Kvalitativ.	Kvalitativa intervjuer med öppna frågor.	Det framkommer att när lärare får reflektera och diskutera kring sin professionalism, kan de få en större självmedvetenhet och inblick i det enskilda arbetet med barns emotionella utbildning.
6.	Omsorg – en central aspekt av förskollärarpedagogiken: Exemplet måltiden (2001)	Ja	Ja.	Ja.	30 barngrupper varav två har valts ut. Första barngruppen är på 13 barn och 3 pedagoger. En av dessa pedagoger är förskollärare. Andra barngruppen är på 13 barn och 3 pedagoger. Varav två av dessa är förskollärare.	Kvalitativ.	Enkäter, intervjuer och observationer.	Omsorgen anses vara en del av pedagogiken, men är svår att synliggöra. Författarna fortsätter beskriva att det däremot inte är en självklarhet att dimensionerna av omsorg är en del av pedagogiska arbetet. Pedagoger som inte reflektera kring hur omsorg och lärande hör ihop, resulterar i att omsorgens betydelse i pedagogiken blir undervärderad.

Nr	Artikelnamn	Peer reviewd?	Beskrivs syfte?	Beskrivs metod?	Urval	Design	Artikelns datainsamling	Tolkning av slutsatser
7.	Undervisning i relation till omsorg och lärande i förskola: Flerstämmig undervisning och didaktisk (o)takt? (2019)	Ja.	Ja.	Ja.	121 förskolor/avdelningar i tio olika kommuner. Förskollärare.	Kvalitativ.	Skriftliga dokument och filmtimmar.	Författarna anser att det behövs en kunskapsutveckling kring omsorgen för att förståelsen och möjliggörandet av omsorg i verksamheten skall kunna vidgas.
8.	A noisy silence about care: Swedish preschool teachers' talk about documentation (2015)	Ja.	Ja.	Ja.	17 förskollärare från 7 olika förskolor deltog i undersökningen.	Kvalitativ.	Öppna intervjuer, som öppnade upp för samtal och diskussioner.	Författaren kommer fram till att tystnaden kring omsorg kan leda till att förskolan blir mer skolinriktad. Där fokus ligger på barns kunskaper och prestationer, snarare än på barns välmående.

Nr	Artikelnamn	Peer reviewd?	Beskrivs syfte?	Beskrivs metod?	Urval	Studiens design	Studiens datainsamling	Tolkning av slutsatser
9.	A journey to a close, secure, and synchronous relationship: Infant–caregiver relationship development in a childcare context (2006)	Ja.	Ja.	Ja.	3 deltagare som arbetar i förskola.	Kvalitativ.	Observationer, intervjuer och dokumentation.	Författaren beskriver att främjandet av utvecklingen för barnomsorg grundar sig i högkvalificerad utbildning hos personalen.
10.	Care as Curriculum: Investigating Teachers' Views on the Learning in Care. (2017)	Ja.	Ja.	Ja.	4 förskollärare.	Kvalitativ.	Informella intervjuer.	Omsorgen kopplat till styrdokument såsom läroplaner, anser författarna har teoretiserats på ett sådant sätt att förskollärare fortfarande känner komplexitet, att det är ett för brett och tolkningsbart begrepp. Vidare anser författarna att fortsatt forskning kring professionella förskollärares roller måste fortgå för att utveckling kring omsorgen ska ske.